

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU

FACULTATEA DE FILOLOGIE ȘI ISTORIE

CATEDRA DE ISTORIE ȘI ȘTIINȚE SOCIALE

Cu titlu de manuscris

CZU: 94:355.02(498+44)”1930/1936”(043)

NICOLESCU ANDREI

RELAȚIILE MILITARE ROMÂNNO-FRANCEZE: 1930-1936

611.03 ISTORIA UNIVERSALĂ (pe perioade)

Rezumatul tezei de doctor în istorie

Chișinău, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul *Catedrei de istorie și științe sociale* a Facultății de Filologie și Istorie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Conducător științific:

PETRENCU Anatol, doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar

Referenți oficiali:

OTU Petre, doctor în istoria militară, profesor universitar asociat, Universitatea din Pitești, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, cercetător științific, gradul I, la Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie, București;

BURLACU Valentin, doctor în istorie, conferențiar universitar, Agenția pentru Știință și Memorie Militară.

Componența Consiliului științific specializat:

ȘIȘCANU Ion, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, **președinte**;

NOROC Larisa, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, **secretar al CȘS**;

COJOCARU Gheorghe, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova;

XENOFONTOV Ion Valer, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova;

PĂDUREAC Lidia, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți.

Sușinerea va avea loc pe data de 26 august 2024, ora 15.00, în ședința CȘS D 611.03 – Istoria universală (pe perioade), în cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, str. Ion Creangă, nr. 1, bl. 1, Sala *Mediateca*.

Teza de doctor și rezumatul tezei pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, str. Ion Creangă, nr. 1 și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Razumatul a fost expediat la iulie 2024

Secretar științific al CȘS:

NOROC Larisa, dr., conf. univ.

Conducător științific:

PETRENCU Anatol, dr. hab., prof. univ.

Autor:

NICOLESCU Andrei

© Nicolescu Andrei, 2024

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4
CONȚINUTUL TEZEI.....	10
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	21
BIBLIOGRAFIE.....	24
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA CERCETĂȚĂ.....	29
ADNOTARE.....	31
ANNOTATION.....	32
АННОТАЦИЯ.....	33

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Rolul și importanța armatei în viața statelor moderne s-a accentuat, căpătând o serie de valențe noi ca rezultat al determinărilor obiective ale procesului de progres și permanentă modernizare, precum și ca urmare a amplificării sfidărilor tot mai ample și mai periculoase în domeniul relațiilor interstatale. Amploarea transformărilor societății a determinat și creșterea complexității instituțiilor statului. Aceste adevăruri sunt valabile și pentru România, ale cărei baze au fost puse la jumătatea secolului XIX.

Fenomenul militar românesc și formele lui de manifestare în toată complexitatea lor au fost prezentate și analizate de către istorici români și străini de-a lungul celor peste 150 de ani de existență a statului român.

Demersurile științifice au acordat o atenție deosebită cunoașterii aspectelor ținând de manifestarea acțiunilor în plan extern, de ilustrare a relațiilor cu alte armate, atât pe timp de pace, cât și în vreme de război.

În acest cadru general, studierea relațiilor militare româno-franceze a deținut un loc preferențial. Motivația nu trebuie căutată în existența unei stări de spirit favorabile Franței în opinia publică românească de-a lungul acestei etape istorice. Această stare de spirit a apărut și s-a dezvoltat tocmai pe baza sprijinului deosebit primit de tânărul stat, România, din partea marelui prieten din Occident. Argumentele ce justifică atitudinea Franței țineau, desigur, de interesele majore ale marii puteri, însă aceasta nu înseamnă că urmările asupra evoluției structurilor militare românești au fost mai puțin benefice.

Marea temă a relațiilor militare româno-franceze de-a lungul celor peste 150 de ani a făcut obiectul a numeroase cărți, studii, articole, care au disecat complexitatea fenomenului și uneori l-au făcut cunoscut până la amănunt. Menționăm în acest sens exegezele dedicate epocii lui Alexandru Ioan Cuza, când s-au pus bazele structurilor fundamentale ale armatei române. Aceste construcții s-au făcut nu numai prin efortul propriu al factorilor de decizie autohtoni, ci și cu sprijin extern, mai ales francez. Instruirea unor viitori conducători ai armatei române de la diferite niveluri, în Franța, a fost coroborată în mod fericit și rodnic cu prezența în România, din 1860 până în 1869, a unei misiuni militare formate din specialiști ai armatei franceze. După o perioadă de sincopă – nu totală – determinată de înfrângerea și izolarea Franței după 1871, aceste relații vor reveni în prim-plan în perioada premergătoare izbucnirii Primului Război Mondial și mai ales după declanșarea acestuia. Acum au avut loc reinstalarea elementului francez în România, creșterea influenței acesteia în plan economic și militar, marile bătălii

diplomatice duse de guvernul de la București pentru obținerea celor mai avantajoase condiții de intrare în campanie alături de Antanta. Parisul și Bucureștiul au cooperat în atingerea obiectivelor comune și în depășirea inerentelor divergențe de poziții apărute pe parcursul complexelor negocieri purtate de diplomația românească cu Antanta în ansamblul ei sau cu fiecare dintre statele din componența alianței în parte.

Cunoașterea rolului jucat de aliați în potențarea efortului armatei române în campanie și în particular a contribuției deosebite a Franței pe acest plan s-a realizat prin eforturile mai multor generații de istorici. Ei au relevat rolul deosebit al Franței în asigurarea cunoașterii noilor principii de strategie și tactică izvorâte din realitatea câmpului de luptă, din confruntările celor două blocuri militare pe parcursul a doi ani de campanie. A fost evidențiată participarea substanțială a Franței la asigurarea materialului de război necesar armatei române nepregătite pentru o confruntare de o asemenea anvergură, rolul ei în organizarea adecvată a structurilor militare române, a procesului de instruire a cadrelor de comandă și a trupei, de cunoaștere a noilor reguli de purtare a luptei în condițiile generate de război și de dezvoltare a armamentului și tehnicii. În atingerea acestor obiective majore, Misiunii Militare Franceze, conduse de către generalul Henri Mathias Berthelot, i-a revenit un rol deosebit. Totodată, ea s-a implicat în acțiunea de creștere a autorității Înalțului Comandament român și de nivelare a asperităților ivite pe parcursul cooperării cu trupele ruse de pe frontul românesc.

După încheierea Marelui Război, Franța a sprijinit în plan diplomatic și militar România, evident, atunci când acest sprijin era în concordanță cu obiectivele ei politice.

Etapă ce a urmat Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920 a adus o serie de elemente noi în planul politico-diplomatic și militar al legăturilor dintre foștii aliați, care acționau pentru conservarea *statu-quoului* stabilit prin sistemul tratatelor de pace, fiecare promovându-și propriile interese. Acestea au fost de multe ori concordante, dar au existat aspecte și momente în care s-au făcut auzite și disonanțe cu repercusiuni vizibile în domeniul relațiilor militare. Cele două decenii interbelice s-au caracterizat din acest punct de vedere prin existența și manifestarea unor cauze ce au contribuit la deteriorarea evoluției vieții internaționale, cu consecințe directe asupra colaborării României cu marele său aliat. Consemnăm câteva dintre acestea: echilibrul stabilit prin sistemul de la Versailles era prea dependent de politica SUA; apariția unor disensiuni franco-britanice, desigur, nu insurmontabile, dar care afectau unitatea câștigătorilor războiului și se repercutau negativ asupra micilor lor aliați, ale căror interese de securitate erau subestimate; frontul comun bazat pe Franța al statelor din centrul și sud-estul Europei dădea semne de slăbiciune în privința hotărârii de a apăra frontierele stabilite prin tratatele de pace. La toate acestea

trebuie adăugată subestimarea pericolului reprezentat de revizionism și revanșism, precum și de reînarmarea Germaniei.

Scopul cercetării. În contextul general european, a devenit necesară, pentru cunoașterea istoriei României interbelice, analiza evoluției relațiilor militare dintre armata română și statele foste aliante, aliante sau potențial aliante. Dacă pentru primul deceniu interbelic au fost elaborate ample studii și lucrări pe această temă, deceniul al 4-lea nu a beneficiat de o tratare exhaustivă a subiectului. El a fost abordat de către istorici mai ales în etapa agravării situației internaționale din anii premergători declanșării celei de-a doua mari conflagrații mondiale a secolului XX. De aceea, scopul acestei teze este studierea amănunțită a relațiilor militare româno-franceze în perioada 1930-1936, care s-a impus ca o condiție a cunoașterii cuantumulului eforturilor proprii, precum și a impactului crizei economice asupra politicii de apărare promovate de guvernele de la București, a disponibilităților Marii Aliate de a susține politica de conservare a *statu-quo*ului din centrul și sud-estul Europei pe fondul amenințărilor tot mai evidente ce s-au resimțit în acești ani.

Obiectivele cercetării sunt:

- a) analiza gradului de cercetare a temei în istoriografia românească și cea franceză, expunerea izvoarelor folosite, în primul rând, a celor din arhivele militare ale României;
- b) analiza situației politico-militare din primul deceniu al perioadei interbelice și relevarea aspectelor definitorii ale relațiilor dintre România și Franța în domeniul militar. Obiectul acestei analize s-a axat pe: evoluția relațiilor politico-diplomatice bilaterale în contextul european; contractele esențiale franco-române în domeniul securității; unele diferende româno-franceze în probleme financiare; dimensiunea militară a colaborării dintre România și Franța în primul deceniu interbelic; vizitele, recunoașterea meritelor celor remarcați pentru contribuția adusă la dezvoltarea relațiilor bilaterale prin acordarea decorațiilor militare; probleme legate de cultul eroilor; contactele în domeniul învățământului militar; colaborarea româno-franceză în domeniul informațiilor;
- c) studierea relațiilor militare româno-franceze (1930-1936). Prezentarea algoritmului derulării lor a urmărit evidențierea aspectelor esențiale privind: politica externă a Franței și României în contextul internațional al anilor 1930-1936; contactele la nivel înalt în cursul cărora au fost abordate laturile esențiale ale colaborării în domeniul militar și stabilit cadrul de principiu al acestora; alte contacte și relații protocolare franco-române; aspecte concrete ale colaborării militare; influența franceză în domeniul elaborării doctrinei și sistemului de apărare, al organizării și instruirii armatei române; dotarea armatei române cu material francez, vizând câteva domenii esențiale în derularea

acțiunilor de asigurare cu materiale militare moderne, în încercarea de eliminare a decalajelor evidente dintre misiunile ce îi reveneau și mijloacele necesare pentru îndeplinirea lor. Aceste domenii au fost identificate în negocierea susținerii financiare a României de către Franța, în încheierea de contracte cu industria de armament franceză și în găsirea alternativelor pentru posibilitățile limitate ale României de a susține procesul de dotare. Insuficiența eforturilor pentru înzestrarea armatei ținea de consecințele crizei economice din 1929-1933, de inconsecvența factorilor de decizie politică în planul promovării de măsuri eficiente în domeniul apărării și, într-o anumită măsură, de efectele politicii Franței față de statele ce făceau parte din sistemul de securitate promovată de ea în centrul și estul Europei, cărora nu le-a acordat întregul sprijin pe care îl doreau.

Cadrul cronologic și geografic. Limita de sus a cadrului cronologic este anul **1930**, când Franța a acceptat concepția de asigurare a securității statului prin construirea de fortificații de-a lungul frontierelor cu posibili adversari, cunoscuta „Linia Maginot”. Iar limita de jos este **1936**, anul când, după înlăturarea lui Nicolae Titulescu din funcția de ministru de externe, România pierde un instrument important al securității sale naționale (Mica Înțelegere), Franța demonstrează un interes tot mai mic pentru soarta aliaților din sud-estul continentului, pe când statele revizioniste își fortifică pozițiile (în octombrie 1936 s-a constituit Axa Berlin-Roma, iar o lună mai târziu, Germania semnează cu Japonia Pactul Anticomintern. *Geografic*, cercetarea noastră se referă la România, Franța și statele Micii Înțelegeri (România, Cehoslovacia, Iugoslavia) și ale Înțelegerii Balcanice (România, Iugoslavia, Grecia și Turcia).

Ipoteza cercetării constă în demonstrarea aserțiunii potrivit căreia slăbiciunea forțelor militare române pentru o viitoare rezistență activă împotriva potențialilor invadatori s-a datorat atât factorilor externi (Franței, cu concepția liniilor de apărare), cât, mai ales, factorilor interni (dezinteresul unor miniștri față de apărarea țării, actele de corupție care au slăbit capacitatea de apărare a țării, inconsecvența conducerii de vârf a țării, reprezentate de regele Carol al II-lea, în politica externă etc.), ceea ce a constituit o condiție importantă în izolarea României pe plan internațional în ajunul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Metodologia cercetării istorice. Culegerea materialului documentar în urma investigațiilor efectuate în arhive și biblioteci, structurarea lucrării, redactarea acesteia s-au efectuat cu respectarea unor principii, și anume: istorismul, obiectivitatea și sistematizarea organizării informației. Pentru atingerea acestor obiective am analizat evenimentele și evoluțiile specifice temei pe baza relațiilor cauzale dintre ele, în succesiune temporală și plasându-le în spațiul și contextul geopolitic al

momentului istoric. Analiza surselor documentare și folosirea informațiilor conținute în ele s-au efectuat cu rigurozitate științifică, urmărind estomparea subiectivității inerente anumitor surse documentare, mai ales a celor elaborate de participanții la evenimente. Sistematizarea și organizarea informației urmărite în permanență au contribuit, sperăm, la elaborarea unei imagini coerente și unitare a unei problematici complexe, nuanțate și în permanentă evoluție și schimbare.

În cadrul activității de cercetare au fost folosite o serie de metode, dintre care consemnăm:

– metoda istorico-cronologică, bazată pe studiul sistematic al evenimentelor cu referire la tema supusă analizei, având ca suport descrierea, explicarea sau teoretizarea unor mărturii documentare, stabilirea relațiilor de tip cauzal, recurgerea consecventă la sursele primare, mai ales la mărturiile directe ale unor personalități militare române sau franceze participante la evenimente și la documentele perioadei respective, toate supuse unui proces de selecție și evaluare cât se poate de obiectiv, fundamentat pe o analiză științifică critică;

– metoda comparativă, care a permis decelarea specificității și similitudinilor în complexul relațiilor militare interstatale interbelice, cu referire specială la cele româno-franceze;

– metoda statistică, menită să ilustreze evoluțiile sau involuțiile în diferite domenii de colaborare militară dintre România și Franța în prima jumătate a anilor 30 ai secolului trecut;

– sinteza și generalizarea, care au permis integrarea armonioasă a informațiilor factologice într-un tot unitar destinat creionării unui tablou cât mai veridic, complet și realist a ceea ce a însemnat relația dintre armatele română și franceză la acea etapă istorică.

Noutatea și originalitatea științifică. Deși etapa analizată este circumscrisă unor limite cronologice reduse, abundența materialului documentar, aflat în mare parte în arhive, a oferit posibilitatea investigării unor aspecte noi ale temei. Unele laturi ale acesteia au fost examinate anterior, fie în lucrări cu o tematică generală, fie în studii restrânse, dedicate unor episoade și momente înscrise în limite stricte de timp.

Studiul științific de față este rezultatul unei cercetări meticuloase în arhivele militare române, căreia i s-au adăugat alte surse documentare, centrate pe informații inedite de cert interes pentru istoriografia problemei. Astfel, valoarea demersului științific s-a materializat în depistarea și includerea unui material factologic substanțial și documentat, pus la îndemâna cercetătorilor în scopuri științifice, educative, didactice, instructive și cognitive. Informațiile documentare inedite oferă noi perspective de abordare, argumentare și interpretare a unei etape istorice și într-un domeniu în care era resimțită nevoia aprofundării investigației științifice. Semnificative din acest punct de vedere considerăm a fi

numeroasele documente la care se face referire, care reflectă o multitudine de probleme specifice raporturilor dintre cele două armate, de la misiunile unor personalități marcante care au acționat în sprijinul doleanțelor românilor și până la impactul factorului politic asupra domeniului analizat.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a tezei. Deși se cantonează într-o etapă lipsită de aranjamente spectaculoase în ceea ce privește relațiile militare ale României cu Franța, perioada supusă analizei este marcată de evenimente semnificative pentru evoluțiile pe eșichierul politic intern și european. Ele s-au individualizat în căutarea de soluții pentru contracararea manifestărilor revizioniste și revanșiste devenite tot mai evidente și periculoase în măsuri, mai ales, organizatorice, politice și militare vizând creșterea potențialului armatei române pentru asigurarea mijloacelor necesare neutralizării acestor manifestări.

Contribuțiile documentare inedite vehiculate în prezenta teză își vor dovedi utilitatea în urma publicării prin folosirea lor în elaborarea, revizuirea și completarea unor opere de sinteză asupra perioadei cercetate. De asemenea, ele se constituie în subiecte incitante pentru tinerii cercetători și studenți în cadrul preocupărilor lor de aprofundare a cunoașterii aspectelor sistemului de securitate românesc, în particular, și a istoriei contemporane a României din perioada interbelică, în general. Chiar dacă a reprezentat o perioadă de regres în relațiile bilaterale, determinată de evoluțiile politice europene și mondiale, ca și de efectele crizei economice din anii 1929-1933, intervalul 1930-1936 mai conține multe necunoscute la capitolul relațiilor militare. Fără studierea lui nu este posibilă stabilirea unei imagini clare și corecte referitoare la situația României interbelice și la relațiile acesteia cu unul dintre principalii săi aliați militari.

Implementarea rezultatelor științifice. Bogatul material documentar folosit pe parcursul demersului științific poate fi utilizat și valorificat în diferite scopuri ținând de domeniile didactic, educativ, instructiv sau cognitiv. În același timp, conținutul tezei poate deveni o sursă de informare pentru elaborarea și completarea unor studii de specialitate, pentru completarea unor prezentări de sinteză din domeniul istoriei militare, pentru îmbogățirea conținutului unor cursuri referitoare la evoluția relațiilor armatei române cu structuri similare ale altor state.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Diverse aspecte ale problemei cercetate au fost expuse și aprobate la comunicări prezentate la conferințe științifice naționale și internaționale. La tema tezei de doctorat au fost publicate 18 articole și teze în volumele conferințelor științifice, studii, reviste științifice de specialitate.

Teza a fost aprobată și în urma discutării la Catedra de istorie și științe sociale a Facultății de Filologie și Istorie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** sunt expuse o serie de considerații menite să semnaleze actualitatea temei supuse dezbaterii, scopul și obiectivele urmărite pe parcursul analizei științifice, care au determinat și structura pe compartimente a tezei de doctorat, ipoteza de lucru, noutatea științifică și implementarea rezultatelor științifice obținute.

În **Capitolul 1**, intitulat **Relațiile militare româno-franceze din perioada interbelică. Repere istoriografice și surse istorice**, istoriografia problemei a fost împărțită în trei mari categorii. Prima categorie o reprezintă lucrările cu caracter general, sinteze care dezvăluie realitățile complexe ale României interbelice, fără de care nu pot fi analizate evoluțiile privind armata română și relațiile ei cu alte armate. Dintre aceste prezentări de ansamblu, mai importante sunt cele apărute după anul 1989, când istoricii români au putut completa istoriografia română cu opere eliberate de sub tutela politicului. Într-o altă importantă secțiune sunt încadrate lucrările care au drept obiectiv analiza strictă și pertinentă a politicii externe, și mai ales a politicii militare românești, raportată atât la evenimentele de ordin intern, în contextul relațiilor cu Franța, precum și în contextul politicii europene și mondiale. Trebuie menționate, de asemenea, și volumele de documente privind evoluția armatei române în perioada interbelică, de o importanță deosebită pentru economia lucrării. A treia categorie o reprezintă lucrările cu caracter special, care tratează evoluția relațiilor militare româno-franceze în intervalul dintre cele două războaie mondiale. În această secțiune se regăsesc atât lucrări ale istoricilor români, cât și valoroase contribuții la analiza problemei aduse de istoriografia franceză.

Cunoașterea cadrului fundamental și a evoluției societății românești în etapa modernă și contemporană, sub multiplele ei aspecte, trebuie să se raporteze la aprecierile și concluziile prezente în tratatul de *Istoria românilor, vol. VII, tom II, De la Independență la Marea Unire și Istoria românilor, vol. VIII, România întregită (1918-1940)*, București, 2003, elaborat sub egida Academiei Române.

Cele două decenii interbelice au suscitât interesul multor istorici, ceea ce a dus la apariția unei bibliografii extrem de vaste, a cărei consultare este indispensabilă pentru creionarea unui tablou cât mai complet al epocii în care se cantonează tema tezei de față. Menționăm, selectiv, în ordinea anilor de apariție, cele mai importante realizări ale istoriografiei românești, în afara celor enumerate anterior, fără a avea pretenția că această enumerare cuprinde toate titlurile referitoare la perioadă: Gheorghe Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până în 1929* (Iași, 1981); I. Puiu, *Relațiile economice*

externe ale României în perioada interbelică (București, 1982); Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană* (București, 1988); Ioan Saizu, *Modernizarea României contemporane (perioada interbelică)* (București, 1991); Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român* (București, 1997). O mărturie directă privind diplomația românească în acea perioadă este prezentată chiar de Nicolae Titulescu în lucrarea *Politica externă a României (1937)* (București, 1994), ediție îngrijită de George G. Potra, Constantin I. Turcu și Ion M. Oprea. Deosebit de valoroasă în galeria mărturiilor privind epoca interbelică este lucrarea diplomatului Frederic C. Nanu, *Politica externă a României 1919-1933* (Iași, 1993). Autorul, în demersul său, împarte perioada interbelică în funcție de unele evenimente semnificative: *Reglementarea păcii; De la Trianon la Locarno* etc. Titlul ultimului capitol, în schimb, are un puternic aspect de premoniție: *Cerul rămâne înnoirat la răsărit*.

O lucrare interesantă pentru studierea zonei central și sud-est europene o reprezintă și *Europa Centrală și Orientală între 1917-1990* (București, 1996), mai ales datorită faptului că autorul, Jean Marie Le Breton, nu este istoric, ci diplomat. Fost ambasador al Franței în Bulgaria, România și Portugalia, Le Breton conturează în lucrarea sa situația Poloniei, Iugoslaviei, României, Albaniei, Ungariei și Cehoslovaciei.

Din categoria lucrărilor ce tratează politica externă în perioada de după prima conflagrație mondială, o lucrare de referință aparținând istoriografiei române este cea elaborată de Viorica Moisuc, *Premisele izolării politice a României: 1919-1940* (București, Humanitas, 1991). Analiza pertinentă a deteriorării situației internaționale în perioada interbelică dezvăluie efectele negative asupra securității României și a Franței. Autoarea s-a aplecat cu cea mai mare atenție asupra perioadei anilor 20 ai secolului XX, fără a neglija nici perioada ulterioară. Bazată pe surse documentare obținute printr-o amănunțită cercetare a arhivelor române și franceze, lucrarea conține interpretări originale care au modificat imaginea relațiilor româno-franceze în perioada 1919-1940.

În general, lucrările dedicate perioadei s-au axat mai ales pe analiza alianțelor militare în detrimentul aspectelor colaborării militare concrete. Ilustrând geneza, scopurile și realizările acestor alianțe, ele prezintă o radiografie complexă a partenerilor implicați, precum și atitudinea și exprimarea diplomatică a acestora. Planurile de operații ale alianțelor militare ale României (*Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică*) sunt prezentate detaliat în lucrarea istoricului Mihai Retegan *În balanța forțelor. Alianțe militare românești interbelice* (București, 1997). Sunt analizate, totodată, cauzele care au

determinat apariția acestor alianțe, evoluția, capacitatea de „răspuns” a acestora, la fel ca și destrămarea lor și factorii care au determinat-o.

Istoricului francez de origine română Traian Sandu i se datorează, poate, cea mai importantă și bine documentată lucrare care abordează colaborarea româno-franceză în epoca interbelică. *Le système de sécurité français en Europe centre-orientale. L'exemple roumain: 1919-1933* (Paris, 1999) este tema care a constituit teza de doctorat a autorului, acesta fiind susținut la Universitatea Paris IV-Sorbonne, sub îndrumarea profesorului Jacques Bariéty, unul dintre cei mai cunoscuți istorici francezi cu preocupări importante în studierea perioadei interbelice. Concepută pe un suport științific divers și bogat, rezultat al studierii atente a arhivelor diplomatice române și franceze, ca și a documentelor aflate la Serviciul Istoric al Armatei Terestre franceze, lucrarea analizează obiectiv politica de securitate a Franței, cu componentele sale diplomatice și strategice, precum și poziția politicii externe românești raportată la aceasta.

Importanța pe care istoricii români și francezi o acordă studierii încercărilor de edificare a unei noi securități în Europa în perioada dintre cele două conflagrații mondiale rezultă și din organizarea în capitala Franței a unei reuniuni științifice internaționale pe această temă, în luna decembrie 1999. Actele colocviului au fost publicate în anul 2001, cu titlul *Bâtir une nouvelle sécurité. La coopération militaire entre la France et les États d'Europe centrale et orientale de 1919 à 1929* (Château de Vincennes, 2001).

Comunicările prezentate au abordat o paletă largă de subiecte referitoare la această temă, pornind de la cadrul general al relațiilor Franței cu țările din Europa centrală și de est și viziunea Parisului privind noul sistem de securitate, până la analiza relațiilor de cooperare franco-polone, franco-cehoslovace, franco-iugoslave și franco-române. Au fost tratate, de asemenea, și relațiile Franței cu țările baltice, cu Finlanda, Grecia și Bulgaria. Demnă de remarcat este existența unei secțiuni speciale, care s-a ocupat de problema vânzărilor de armament în regiunea centrală și de est a continentului european. Dintre cele mai interesante pentru studierea relațiilor militare româno-franceze din perioada 1920-1939, remarcăm studiile istoricilor francezi Jean-Noël Grandhomme, *Les relations navales franco-roumaines: la mission du lieutenant de vaisseau Bazhere de Lanlay en Roumanie en 1920*; Christophe Midan, *L'aide matérielle militaire française à la Roumanie dans les années vingt*; David Watson, *La coopération militaire entre la France et la Roumanie (novembre 1918-juin 1926)*; Patrick Boureille, *La politique navale française dans les pays balkaniques: une tutelle dépourvue de moyens*; Traian Sandu, *La*

Roumanie dans les dispositifs français de sécurité en Europe centre-orientale (1919-1933); Alain Porchet, *La Petite Entente vue par les services de renseignement français (1919-1935)*.

Istoriografia română este reprezentată de studiile istoricilor Dumitru Preda, *La coopération militaire franco-roumaine en 1918-1919 et la construction de la paix en Europe à la fin de la Première Guerre Mondiale*; Maria Georgescu, *Les relations militaires franco-roumaines dans les années vingt*; Petre Otu, *La signification du traité du 10 juin 1926 entre la Roumanie et la France*.

Istoriografia privind perioada interbelică este foarte bogată, de aceea, alături de titlurile deja semnalate, în capitolul dedicat acesteia sunt prezentate și alte numeroase contribuții ale istoricilor români și francezi.

În pofida acestui fapt, examinarea istoriografiei a demonstrat că nu există un studiu referitor la raporturile militare româno-franceze în toată complexitatea lor pentru perioada anilor 1930-1936.

Consultarea arhivelor române și franceze reprezintă poate cea mai importantă sursă documentară necesară abordării relațiilor militare româno-franceze în perioada 1930-1936. În Arhivele Militare Române au fost consultate numeroase fonduri și extrase informații însumând sute de file-document. Au fost accesate fondurile: Ministerul de Război: Cabinetul Ministrului, Secretariatul General, Inspectoratul General Tehnic al Armatei, Direcția Tehnică; Marele Stat-Major: Secretariatul General, Biroul Atașați Militari, Secția a 2-a Informații, Secția 1 Organizare, Mobilizare, Secția a 3-a Operații, Secția a 4-a Dotare, Secția a 5-a Instrucție, Serviciul Istoric; Subsecretariatul de Stat al Aerului, care conțin cele mai importante date referitoare la acest subiect. Nu poate fi trecută cu vederea nici importanța Arhivelor Naționale – Arhivele Istorice Centrale și a Arhivelor Ministerului Afacerilor Externe. De asemenea, au fost folosite o serie de documente provenind din arhivele diplomatice franceze sau din Arhivele din Berlin, care au completat suportul analizei, adâncind cunoașterea unor aspecte importante ale subiectului.

De remarcat că legăturile militare româno-franceze în perioada 1930-1936 s-au bucurat de o mai mică atenție în cadrul istoriografiei române și franceze. În general, istoricii au tratat aspectele diplomatice ale relațiilor României în perioada interbelică în dauna celor militare. Totuși, intervalului dintre cele două războaie mondiale i-au fost dedicate un număr impresionant de lucrări care analizează aproape toate aspectele din istoria României.

Capitolul 2, numit Raporturi politico-diplomatice și militare româno-franceze în perioada 1920-1930, debutează cu un subcapitol dedicat evoluției relațiilor politico-diplomatice bilaterale în contextul general european. Pentru început, a fost prezentată succint colaborarea româno-franceză în

aspect militar în epoca modernă, de la Alexandru Ioan Cuza până în 1919, la încheierea Marelui Război, cu marcarea rolului pe care l-a jucat Franța în sprijinirea armatei române în acțiunea de reorganizare și îmbunătățire a dotării cu armament și muniție pe timpul campaniei din 1916-1918. Este evidențiată în cadre esențiale activitatea Misiunii Militare conduse de generalul Berthelot.

Chiar dacă la Conferința de Pace care a marcat încheierea primei conflagrații mondiale Franța și-a susținut, cum era și normal, de altfel, în primul rând propriile interese, ea a fost una dintre cele mai importante țări sprijinitoare a proiectelor de securitate românești. Cooperarea dintre cele două state a fost în mod obiectiv influențată atât de noua situație geopolitică a României, cât și de sinuozitatea evoluției interesului politic al Franței în zona central și sud-est europeană.

Imediat după încheierea păcii, România, ca de altfel și alte state europene, s-a văzut în situația de a acționa în vederea conservării rezultatelor obținute cu mari sacrificii, consfințite de Sistemul tratatelor de pace de la Paris. Acesta era amenințat de nemulțumirea învinșilor, ale căror manifestări revizioniste și revanșiste nu au întârziat să apară. Situația a determinat desfășurarea unor complexe acțiuni politico-diplomatice în ceea ce privește edificarea unui sistem de securitate.

Modalitățile de atingere a acestui scop au fost focalizate pe creșterea capacității de apărare prin amplificarea și perfecționarea organismului militar românesc circumscris noilor realități economice sociale și teritoriale ale României. În plan extern s-a încercat încheierea unor tratate cu foștii mari aliați, în special cu Franța, pentru asigurarea unei umbrele de securitate care să descurajeze veleitățile revizioniste. Concomitent, s-a constituit sistemul de alianțe zonale ce grupa state interesate de conservarea noilor granițe și contracararea potențialilor inamici.

La rândul ei, Franța era interesată de stabilizarea și menținerea ordinii postbelice în Europa, unde deținea rolul de prim-ordin. Ea acționa pentru eliminarea sau contracararea amenințărilor venind din partea învinșilor, mai ales a Germaniei, pentru a cărei izolare a conceput un ansamblu de măsuri de securitate. În cadrul acestora, colaborării cu statele interesate de păstrare a *statu-quoului* în centrul și estul Europei i-a fost distribuit inițial un rol important, acesta diminuându-se însă pe parcursul perioadei, din considerente ținând de modificarea concepției politice externe, ce viza atragerea statului sovietic în acțiunea de izolare a Germaniei.

Pe acest fundal au fost schițate principalele direcții de derulare a relațiilor militare dintre România și Franța. În același timp, au devenit vizibile limitele până la care Quai d'Orsay-ul mai era dispus pentru concesiile în domeniul financiar și al livrărilor de materiale militare pentru armata fostului său aliat din timpul campaniei, chiar dacă se legase de acesta printr-un tratat de amicitie, semnat în 1926,

dar astfel conceput încât să nu o angajeze prea mult pe „sora mai mare”, Franța. Nu este mai puțin adevărat că o parte din vina de a nu se fi încheiat un tratat mult mai realist îi aparține și României. Dezinteresul aproape inconștient al autorităților române față de problemele armatei a anulat în mare măsură interesul pe care partea franceză l-ar fi putut avea pentru a-și dori colaborarea cu aceasta.

Subcapitolele următoare analizează, pe baza surselor istoriografice și a unor cercetări în arhive, contractele esențiale franco-române în domeniul militar, contradicțiile româno-franceze în probleme financiare, dimensiunea militară a colaborării dintre România și Franța în primul deceniu interbelic.

Sfârșitul anului 1920 aduce, la 28 decembrie, semnarea Contractului Petrol (supranumit astfel din cauza modalității prin care statul român achita echipamentele militare oferite de Franța). Până la anularea lui, Contractul Petrol a adus României echipament (materiale de îmbrăcăminte, avioane și 500 de puști-mitralieră) în valoare de 25.335.377 franci francezi, pentru care a livrat petrol sau a achitat în numerar 26.370.571 franci francezi, soldul fiind favorabil României cu 1.035.193 franci.

În continuarea Contractului Petrol a implicat problema negocierii și perfectării unui împrumut de 100 de milioane de franci francezi, destinați unor noi achiziții de armament din Franța.

Rezultatele concrete ale celor două contracte au fost nesatisfăcătoare pentru armata română. După îndelungatele și complicatele discuții ce au premers încheierii lor, structurile militare din România nu au obținut satisfacerea cerințelor armatei române, nici măcar a celor mai stringente. Cu adevărat importantă a fost achiziționarea de material aeronautic, dar și acesta nu acoperea decât în mică măsură nevoile de aparate de zbor ale aviației militare.

În afara dificultăților economice de ordin intern, au existat și complicate probleme financiare legate de contactele anterioare cu partea franceză, ținând de cheltuielile făcute cu Legiunea Română din Siberia sau de valoarea materialelor primite de la misiunea Berthelot și de datoriile acestei misiuni către partea română. Până la urmă, neînțelegerile privitoare la achitarea cheltuielilor Legiunii Române din Siberia și la chestiunea locomotivelor și a canonierelor cedate în 1919 de Franța României au fost rezolvate, ambele părți fiind mulțumite de soluționarea conflictului, mai ales că nesoluționarea acestor probleme făcea imposibilă acordarea împrumutului de 100 milioane de franci către statul român.

Subcapitolul dedicat dimensiunii militare a colaborării româno-franceze are în structura sa patru paragrafe referitoare la: contracte privind dotarea armatei române cu armament francez; vizite, decorări, probleme legate de cultul eroilor; contacte în domeniul învățământului militar; cooperarea româno-franceză în domeniul informațiilor. Colaborarea materială a fost completată de legături și în alte domenii ținând de adoptarea unor principii doctrinare, de perfecționarea structurilor organizării armatei

române pe baza adaptării unor modele specifice franceze. Numeroși ofițeri români au urmat cursurile unor scoli de prestigiu din Franța, au efectuat stagii în unități militare franceze, au absolvit Școala Superioară de Război de la Paris sau cursuri menite să confere profesionalism în cunoașterea tacticii și strategiei în general sau în specializarea în diferite arme, mai vechi sau mai nou apărute, cum erau tancurile, aviația, arma chimică.

Parisul a constituit și acum un centru generos, care a făcut posibilă obținerea de către armata română a unor informații necesare luării unor decizii eficiente în plan militar. Acestea au fost oferite de structurile specifice sau au fost culese de către diplomații militari români prin contacte cu omologii lor din state amice acreditați la Paris. Ele au dat posibilitatea conturării imaginii eșichierului politico-militar european și stabilirii unor soluții adecvate în interesul statului român.

De o mare atenție s-a bucurat diversificarea paletelor de mijloace de apropiere între ofițerii celor două armate, de îmbunătățiri a cunoașterii contribuției militarilor români la susținerea efortului de război, prin prezentarea în muzee și expoziții a momentelor de referință din campanie. Au fost acordate reciproc diferite distincții unor localități și persoane ce s-au remarcat prin fapte deosebite, cu consecințe pozitive pentru colaborarea româno-franceză. De asemenea, pentru cimentarea legăturilor dintre militari au fost efectuate vizite de către delegații în componența cărora intrau reprezentanți ai diferitelor eşaloane. Anii 20 au reprezentat deci o etapă marcantă pentru contactele dintre structurile de apărare ale celor două state, cu toate restricționările generate de o serie de factori mai mult sau mai puțin obiectivi.

În **Capitolul 3**, cu titlul **Colaborarea militară româno-franceză în perioada 1930-1936**, problematica supusă analizei a fost structurată pe trei subcapitole vizând contextul intern și internațional al anilor 1930-1936, contactele la nivelul factorilor de decizie militară și alte contacte, relații protocolare franco-române.

Prima jumătate a deceniului al 4-lea a reprezentat o continuare a evoluțiilor consemnate anterior în domeniul relațiilor militare româno-franceze. Desigur, acum au apărut o serie de elemente noi, generate de multiplele și spectaculoasele modificări survenite pe plan intern în cele două state și, mai ales, în arena internațională. Influența numeroșilor factori, mai vechi sau mai noi, s-a resimțit în trasarea principalelor direcții de materializare a colaborării româno-franceze, atât în politica externă, cât și în domeniul militar. Au fost consemnate o serie de evenimente și inițiative care au obligat factorii de decizie români și francezi să țină cont de noile realități și să-și orienteze acțiunile în concordanță cu imperativele ce decurgeau din acestea în scopul salvagărdării intereselor proprii. Menționăm din acest punct de vedere: criza din 1929-1933, care a zguduit economia mondială, determinând consecințe directe

și în plan militar; Planul Briand de realizare a unei Uniuni Europene; Conferința dezarmării; Planul Tardieu pentru înființarea unei Confederații Danubiene; declanșarea conflictului chino-japonez; accesarea la putere a lui Hitler în Germania; normalizarea relațiilor cu URSS; accentuarea manifestărilor revizioniste etc.

Atmosfera creată a determinat continuarea liniei politice externe franceze și apoi accentuarea tendințelor conciliatoriste și de creare a unui sistem de securitate colectivă care să includă URSS. „Repercusiunile în materie de organizare a securității au adus cele două țări aproape de ruptură de două ori în intervalul de șapte luni, în octombrie 1932.... și în aprilie 1933 ...; numai concesiile sovietice care au ușurat dificultățile orientale ale României au permis să se ajungă la revenirea la atitudinea circumspectă în tabăra Franței”, consemna, pe bună dreptate, istoricul Traian Sandu. În același timp, România s-a văzut nevoită să caute alternative, menținând însă pe prim-plan încercarea de interesare mai puternică a Franței în consolidarea sistemului ei de securitate. Concomitent, acest domeniu a fost influențat și de elemente care descurajau o angajare totală franceză datorită interesului limitat al autorităților române în concretizarea modernizării și înzestrării armatei, ca o consecință a mijloacelor limitate de criză economică. Trebuie să mai adăugăm aici și unele încercări ale Germaniei de imixtiune într-o zonă considerată până atunci apanajul exclusiv al Franței, încercări încurajate tocmai de insatisfacțiile generate de atitudinea celei din urmă față de solicitările autorităților de la București.

De remarcat că guvernul român a încercat să amplifice colaborarea în plan militar, beneficiind în acest sens, în bună măsură, de sprijinul staffului militar francez, ale cărui vederi se detașau uneori de cele ale politicianilor. Exemplul cel mai elocvent l-a constituit respingerea de către ministrul francez de externe, Louis Barthou, a propunerii făcute de generalul Pétin în urma vizitei sale la București, care presupunea reformularea Convenției militare semnate în 1926 pentru a-i conferi eficiența dorită.

În aceste condiții, partea română și-a canalizat eforturile în scopul obținerii măcar a sprijinului dotării armatei. Contactele la nivel înalt în plan militar au potențat aceste eforturi, ele fiind, în cei șapte ani, destul de numeroase și soldate cu unele consecințe pozitive. Colaborările au început cu vizita generalului Gouroud, care a constituit un semnal sugestiv în privința atitudinii Franței față de România și URSS. Au urmat misiunile cu obiective concrete: cea a generalului Paul Angelescu la sfârșitul anului 1931, care a obținut concursul specialiștilor militari francezi într-un domeniu important pentru capacitatea de luptă a armatei române – cel al regenerării munițiilor, succedată în primăvara anului 1934 de prezența generalului Pétin la București. Aceasta era un reflex și o contrapondere la ofensiva germană asupra sistemului de alianțe zonale din care România făcea parte, precum și pentru recăpătarea rolului

avut în zonă înainte de 1914. Supralicitarea diplomației de la Berlin, încurajată și de atitudinea indecisă a lui Carol al II-lea, a mers până acolo încât a propus chiar un tratat de prietenie care să conțină recunoașterea și garantarea granițelor statului român. În acest context, vizita lui Pétin avea menirea să constate capacitatea operativă a armatei române, să contabilizeze problemele cu care se confrunta, în vederea stabilirii atitudinii de urmat de către Franța.

Vizita lui Ion Antonescu, care a fost, în calitate de șef al Marelui Stat-Major român, oaspetele armatei franceze în perioada 22 august – 5 septembrie 1934, a constituit o continuare a dialogului din primăvară, dar în condițiile create de vizita la București a lui Louis Barthou, când șeful diplomației franceze a făcut promisiuni de accentuare a sprijinului acordat armatei române. Concret, se detașează noi căi de colaborare pentru îmbunătățirea dotării organismului militar românesc, prin cedări de material militar sub forma depozitării lui în România, aceasta având libertatea de a-l folosi la nevoie, prin efectuarea de comenzi în industria de armament franceză, prin obținerea de credite garantate de guvernul francez. Cadrul de principiu realizat va fi sprijinit de către conducătorii militari, dar va fi tergiversat în mare măsură, ca și până atunci, de către unii responsabili politici.

Tatonările și documentările au continuat și spre sfârșitul etapei analizate, printre ele înscriindu-se și vizita generalului Mittelhauser la București, în luna decembrie 1936. Obiectivele franceze vizau cunoașterea stării armatei române și a capacităților de susținere a efortului de dotare. Partea română a încercat să convingă despre necesitatea consolidării cooperării militare între Franța și Mica Înțelegere, a urgentării livrărilor de armament stabilite prin contractele încheiate anterior și, mai ales în anul 1936, a sprijinirii acțiunilor de constituire a unei industrii de război comune a statelor din Mica Înțelegere, care să fie amplasată în Transilvania. Discuțiile au mai abordat stabilirea direcțiilor principale de efort ale României în aprovizionarea cu armament, muniții și material pentru motorizare, înlăturarea sincopelor manifestate în colaborare în domeniul aviației, care au generat mari întârzieri, mai ales datorită tergiversărilor franceze în asigurarea promisă a resurselor financiare, numai tratativele pentru acordul Wenger („Petrofina”) durând peste un an. Același tratament se aplica și în concretizarea împrumutului de 150.000.000 de franci francezi, ceea ce a dus la amânarea comenzilor.

Imaginea relațiilor militare franco-române din prima jumătate a anilor 30 trebuie completată și cu alte manifestări care s-au soldat cu un ecou pozitiv. Au avut loc contacte și relații protocolare care au continuat bogatele tradiții din primul sfert al secolului XX. A continuat activitatea unor asociații de prietenie sau au fost înființate altele noi, precum „Poftim” în Franța și „Liga amicilor Franței” la București. S-au efectuat vizite ale unor personalități, stagii ale ofițerilor români în unități franceze, a fost

amplificată reprezentarea tradițiilor militare în muzeele din cele două state. Au fost acordate decorații ca o recunoaștere a meritelor în întărirea legăturilor reciproce, care s-au adăugat numeroaselor acțiuni de acest gen din perioada anterioară.

În **Capitolul 4, Aspecte concrete ale colaborării militare**, am ilustrat cum punerea în practică a direcțiilor de cooperare stabilite în urma contactelor unor factori de decizie ai celor două armate a luat o multitudine de forme în etapa analizată. Au fost evidențiate progresele realizate față de etapele anterioare, dar și limitele generate de interese politice diferite ale celor doi parteneri, care, de multe ori, s-au repercutat negativ în planul colaborării militare concrete.

În ceea ce privește perfecționarea doctrinară, elaborarea strategiei de apărare și de edificare a sistemului de securitate al României, s-a resimțit în continuare influența franceză, apelându-se la experiența marelui aliat în acțiunea de restructurare a organismului militar conform noilor realități geopolitice de după prima mare conflagrație mondială de edificare a sistemului de fortificații și realizare a unor planuri de operații pentru diferite situații și direcții de acțiune.

Colaborarea în domeniul instruirii trupelor și a cadrelor militare s-a derulat pe două mari direcții. În primul rând, ca sursă de inspirație s-au folosit unele reglementări obținute de la armata franceză în organizarea și perfecționarea procesului de instruire a cadrelor și trupei. În al doilea rând, au fost trimiși elevi pentru a urma cursurile diferitor instituții militare de învățământ sau unii ofițeri la cursuri de perfecționare-specializare ori la stagii în unități, comandamente și instituții militare franceze. Perioada a fost marcată, e drept, de sincope și influențată uneori negativ, explicabil dacă avem în vedere evoluția în general a cooperării dintre cele două armate și consecințele crizei economice. Totuși, prezența militarilor români pentru studii de bază sau de perfecționare și specializare în instituții de profil franceze s-a situat și acum tot pe primul loc comparativ cu trimerile la studii în alte țări.

În ceea ce privește stabilirea unor contacte concrete între Marile State-Majore române și franceze în vederea elaborării din timp a unor planuri de cooperare operativă în caz de conflict și a parametrilor concreți ai acestei cooperări, constatăm perpetuarea atitudinii adoptate de partea franceză în momentul semnării simulacrului de convenție militară din iunie 1926. O singură acțiune vine să tulbure totala inactivitate pe acest plan și ea este reprezentată de Conferința de la Paris dintre delegații statelor-majore ai armatelor Micii Înțelegeri și Franței pe probleme de legături și transmisiuni, desfășurată între 14 și 16 decembrie 1936.

De fapt, procurarea de material militar din Franța a constituit domeniul cu cea mai mare pondere în ansamblul relațiilor reciproce din această etapă. Activitatea s-a derulat pe trei mari paliere:

susținerea financiară, cedarea de armament și alte materiale sau constituirea de depozite în România și încheierea unor contracte cu uzine producătoare din Hexagon.

În cele ce țin de aspectul financiar, s-au detașat înțelegerile survenite în 1936. La 7 februarie a fost semnat acordul de plăți conform căruia o parte din contravaloarea exporturilor românești urma să fie folosită pentru plata arieratelor și a unor comenzi pentru armată. A urmat, la 26 mai, Acordul „Petrofina”, care a contribuit substanțial la procurarea de armament din Franța, atât pentru Ministerul Înzestrării Armatei, cât și pentru Ministerul Aerului și Marinei române. În virtutea acestui acord, au fost derulate peste 80 de contracte cu valori mai mari sau mai mici. Vara anului 1936 a adus perfectarea unui acord de principiu pentru un împrumut destinat înzestrării aviației militare române.

Depozitarea de armament francez în România și folosirea lui la nevoie de către armata română a fost văzută ca o soluție de avarie în condițiile în care situația economică nu permitea guvernului de la București asigurarea resurselor de finanțare adecvate. Din aceste considerente, atât conducători politici, cât și demnitari militari au insistat de fiecare dată când au luat contact cu omologii lor de la Paris pentru finalizarea acestei operațiuni. Ca urmare a insistențelor românești – ilustrate pe parcursul excursului nostru documentar – au fost încheiate, între guvernele român și francez, convenții care să permită efectuarea transferului de material militar în România. Chiar dacă nu era vorba de material de ultimă generație, acesta era considerat util în condițiile lipsei de alternativă.

În intervalul 1930-1936, din Franța au fost achiziționate aproape toate tipurile de armament, dar volumul și valoarea acestor contracte au scăzut semnificativ comparativ cu deceniul anterior, mai ales din cauza crizei economice și a demarării de către statul francez a unui vast program de înarmare, unul care bloca cea mai mare parte a facilităților de producție pentru armata proprie.

Un important contract a fost semnat în 1930, privind dotarea armatei române cu material de artilerie de la Uzinele „Schneider”, constând din 45 de baterii de tunuri lungi de 105 mm. Valoarea contractului era una semnificativă, armamentul fiind evaluat la „263.379.000 franci francezi sau lei 1.759.371.720”. Din păcate, acest contract va înregistra o derulare anevoioasă, atât din cauza părții române, care nu își onora angajamentele financiare, cât și din cauza părții franceze, care a oferit „un prototip experimental care nu a satisfăcut în multe privințe”. Din aceste cauze, probele pentru prototipul modificat au început la 15 februarie 1937, iar prima baterie urma să fie gata abia la sfârșitul lunii mai a aceluiași an. Tergiversările datorate ambilor parteneri vor face ca în ajunul celui de-Al Doilea Război Mondial, România să primească doar 72 de tunuri din această comandă, și acestea fără totalul muniției aferente.

O altă comandă importantă a constat din 188 de mortiere de calibrul 81 mm, acordată uzinelor „Brandt” din Paris prin contractul nr. 1176 din 20 februarie 1935. Ea a fost rezultatul unui studiu extrem de atent, stringența dotării armatei cu acest tip de armă neafectând meticulozitatea cu care a fost analizată oferta. În afara datelor tehnice, pentru obținerea cărora mai multe delegații de ofițeri români au vizitat aceste fabrici, s-a făcut și o comparație cu prețurile de achiziție pe care uzinele le-au oferit armatei franceze și altor parteneri străini. Valoarea acestui contract a fost de 31.290.315 franci francezi, din care 3.000.000 reprezentau plata licenței pentru fabricarea acestui material în România. Perfectarea contractului a fost posibilă și datorită sprijinului financiar obținut din partea guvernului francez care a hotărât, după cum comunica autorităților de la București locotenent-colonelul Delmas, atașatul militar, să acorde guvernului român o garanție financiară. Aceasta consta din 16 milioane de franci, reprezentând garanția definitivă pentru executarea contractului și a primei tranșe de plată către casa Brandt. Și la firma „Hotchkiss” Paris au fost făcute importante comenzi de către armata română. Producătorul francez a încheiat cu statul român un contract prin care se obliga, în schimbul a 34.915.200 franci francezi, să furnizeze 100 de mitraliere antiaeriene de 25 mm împreună cu muniția aferentă. Deși această achiziție nu avea o valoare foarte mare, ea reprezenta o necesitate stringentă pentru apărarea României, deoarece la capitolul respectiv armata română avea mari curențe în dotare. Se poate afirma chiar că apărarea antiaeriană era atât de slab înzestrată, încât nu se putea practic vorbi de o apărare împotriva unui atac aerian. Din păcate, până la sfârșitul anului 1936, niciunul dintre contracte nu a fost finalizat.

Chiar dacă unele contracte de achiziție de pe piața de armament din Franța au fost păguboase sau derularea lor a fost nesatisfăcătoare pentru armata română, statul francez i-a cedat acesteia importante cantități de armament în mod gratuit. Un astfel de exemplu îl întâlnim în 1935, când ministrul de război francez, Jean Fabry, semnează cu reprezentanți ai statului român o convenție prin care oferă armatei române 25 de baterii de tunuri de câmp de 75 mm, împreună cu 200.000 lovituri complete, 4 baterii de tunuri antiaeriene de 75 mm, împreună cu 32.000 lovituri complete și 200.000 căști de război.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Concluzii generale. Tema abordată în lucrarea de față reprezintă un segment important al relațiilor politico-diplomatice și militare dintre România și Franța la începutul celei de-a doua jumătăți a perioadei interbelice. Prin modalitatea de efectuare a analizei istorice s-a încercat realizarea unei cunoașteri integratoare, prezentarea unei viziuni de ansamblu a complexului de aspecte pe care le-au

generat relațiile militare româno-franceze, într-o etapă istorică relativ scurtă (1930-1936), dar bogată în elemente de natură să definească atitudinea celor doi parteneri.

Analiza științifică s-a bazat pe o substanțială documentare efectuată în biblioteci și arhive, care a căutat nu numai să completeze cantitatea informațiilor despre principalele direcții de concretizare a cooperării dintre cele două state în domeniul militar, ci și să faciliteze unele interpretări noi, rezultate tocmai din amănunțitele investigații ale fondurilor arhivistice. Documentele, inedite în mare parte, puse în circuitul științific au fost coroborate cu diverse puncte de vedere ale unor istorici din țară și din străinătate. În acest fel, rezultatele abordării își dovedesc utilitatea în completarea, reformularea sau amendarea unor aspecte particulare ale istoriei României în general și ale contextului european în care aceasta s-a scris.

Pentru atingerea obiectivelor cercetării, s-a recurs, în capitolul întâi, la o prezentare de sinteză a istoricului cooperării în domeniul militar dintre cei doi subiecți, de la constituirea statului român modern până la Marea Unire, și pe parcursul primului deceniu interbelic. Acestuia i-a fost destinat un spațiu mai amplu în economia lucrării, pornindu-se de la considerente ținând de locul și rolul conferite României și armatei sale de către Franța în sistemul european de securitate pe care aceasta dorea să-l edifice. De asemenea, acum au fost determinate principalele domenii, modalități și mijloace avute în vedere în întregul ansamblu de relații militare. Cursul acestora a fost stabilit la jumătatea anilor 20, iar acesta va domina colaborarea cu marele aliat până în preajma celei de-a doua conflagrații mondiale.

Elementele definiției prezentate în teză pentru concretizarea colaborării au fost influențate de o multitudine de factori, dintre care cităm: a) situația geopolitică internațională; b) atitudinea factorilor politici din cele două state; c) determinările de ordin strategic definite și susținute de conducătorii structurilor militare de decizie; d) opinia publică și elementele ținând de tradiția seculară a cooperării dintre cele două popoare. În funcție de aceste determinări, s-au conturat imediat după Marele Război principalele obiective și direcții pe care cei doi parteneri și le-au stabilit raportat la propriile interese. În măsura în care aceste opțiuni s-au intersectat, au coincis pe un palier sau altul, și amploarea cooperării a fost mai vizibilă, iar rezultatele mai consistente. Astfel, s-au profilat doi termeni majori ai ecuației: opțiunile de securitate ale României, ce se doreau potențate de colaborarea cu Franța, materializate într-o serie de solicitări de sprijin politico-diplomatic, financiar și militar, și sistemul conceput de conducerea franceză în vederea asigurării noului ei statut în Europa și conservării noilor realități politice, economice, statale de după prima mare conflagrație a secolului XX.

Desfășurarea colaborării militare în acest cadru a fost grevată de o serie de condiționalități ținând, pentru România, de acceptarea strategiei franceze de securitate și ancorarea ei fermă în acest sistem, de acceptarea unor concesiuni de ordin economic și a eforturilor de modernizare a armatei sale. Aici s-a resimțit puternic influența factorilor politici, care au intrat uneori în contradicție cu cei militari în privința transpunerii în practică a unor înțelegeri de principiu. Aceste disonanțe s-au făcut auzite atât în Franța, cât și în România. Două exemple sunt edificatoare. Pentru Franța: încercările conducerii militare de perfectare a unei convenții militare capabile să garanteze și să optimizeze cooperarea dintre cele două armate aliante în caz de război, anulată de opoziția ministrului de externe în 1934. Pentru România: multiplele solicitări ale factorilor de decizie militară de acordare a mijloacelor financiare pentru punerea în practică a numeroase proiecte de îmbunătățiri a situației dotării armatei, de modernizare a ei, elaborate în prima parte a anilor 30, rămase fără un răspuns adecvat.

Au existat și o serie de factori cu impact pozitiv asupra cursului colaborării militare. Ei pot fi identificați în sprijinul unor demnitari militari francezi care colaboraseră cu comandanți români în campania din 1916-1918, în impactul pozitiv al amplei cooperări din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea, în perpetuarea influenței doctrinei franceze asupra celei românești, în continuitatea formării de cadre de comandă române în instituții militare franceze de profil.

Concluziile rezultate în urma studiului efectuat pun în lumină existența unei evidente desincronizări între doleanțe și resurse, ultimele fiind afectate grav de criza economică, mai ales în cazul României.

În studiul realizat s-a încercat analizarea ansamblului de relații româno-franceze în cadrul temporal stabilit și asigurarea unei prezentări monografice. Desigur, în mod obiectiv, nu s-a putut da un răspuns integral amplei problematice generate de un domeniu atât de complex. De aceea, considerăm că în vederea publicării tezei se impune aprofundarea cercetării, mai ales în arhivele străine, franceze, germane, cehe, din primele două fiind deja folosite unele informații, fără a avea pretenția unei investigații științifice totale. De asemenea, apreciem ca necesare o serie de abordări comparative, mai ales la capitolul relațiilor franco-cehe și franco-iugoslave în etapa analizată.

Recomandăm să fie continuată activitatea științifică:

- în domeniul istoriei relațiilor româno-franceze în perioada interbelică, atât pe segmentul problematic, cât și pe cel cronologic (1936-1940);
- în informarea publicului cititor despre raporturile militare româno-franceze;
- în elaborarea unor noi studii comparative (istorice și actuale);

- având în vedere războiul agresiv al Federației Ruse împotriva Ucrainei, dar și modificările politicii externe a Franței în urma alegerilor parlamentare din 2024 (victoria forțelor de extremă dreaptă).

Bogatul material documentar folosit în demersul științific poate fi utilizat și valorificat în diferite scopuri ținând de domeniile didactic, educativ, instructiv sau cognitiv. În același timp, conținutul tezei poate deveni o sursă de informare pentru elaborarea și completarea unor studii de specialitate, pentru întregirea unor prezentări de sinteză din domeniul istoriei militare, pentru îmbogățirea conținutului unor cursuri referitoare la evoluția relațiilor armatei române cu structuri similare ale altor state.

BIBLIOGRAFIE

Arhive

1. AMR, Fond (950) M.Ap.N. Cabinetul Ministrului, cuprinde 2130 u.a., documente create în perioada 1913-1950.
2. AMR, Fond (5475) Ministerul de Război, Secretariatul General, cuprinde 4420 u.a., documente create în perioada 1887, 1896, 1899-1947.
3. AMR, Fond (3705) Inspectoratul General Tehnic al Armatei, cuprinde 1481 u.a., documente create în perioada 1919, 1927-1941, 1946-1947.
4. AMR, Fond (3059) Direcția Tehnică, cuprinde 402 u.a., documente create în perioada 1896-1941.
5. AMR, Fond (876) Marele Stat-Major, Biroul Atașai Militari, cuprinde 2313 u.a., documente create în perioada 1920-1949.
6. AMR, Fond (5420) Marele Stat-Major, Secția 1, Organizare mobilizare, cuprinde 5571 u.a., documente create în perioada 1876-1950.
7. AMR, Fond (5417) Marele Stat-Major, Secția 2, Informații, cuprinde 1881 u.a., documente create în perioada 1876-1949.
8. AMR, Fond (5418) Marele Stat-Major, Secția 3, Operații, cuprinde 3135 u.a., documente create în perioada 1896-1950.
9. AMR, Fond (5419) Marele Stat-Major, Secția 4, Dotare, cuprinde 1984 u.a., documente create în perioada 1914-1945.

10. AMR, Fond (5420) Marele Stat-Major, Secția 5, Instrucție, cuprinde 1161 u.a., documente create în perioada 1912-1949.
11. AMR, Fond (5451) Marele Stat-Major, Serviciul Istoric, cuprinde 730 u.a., documente create în perioada 1928-1948.
12. AMR, Fond (5487) Subsecretariatul de Stat al Aerului, cuprinde 11916 u.a., documente create în perioada 1932-1936, 1941-1946.
13. AN (B), Fond Casa Regală, Carol I, Dosar 26, 1912.
14. AN (B), Fond Casa Regală, Carol I, Rola 80, c. 790.
15. AN (B), Fond Casa Regală, Ferdinand, Dosar 38/1916.
16. AN (B), Fond Microfilme Franța, Rola 176.
17. AMAE, Fond Franța, Dosare speciale, Vol. 26/4, Vol. 65, 66.
18. AMAE, Fond Paris, Militare, Diverse, Dosar 527, 663.
19. AMAE, Fond România, Vol. 96.
20. Centrul Arhivelor Diplomatice de la Nantes (Franța), Legația București, Seria A, Dosar 35.

Documente publicate

1. *Ședință solemnă pentru comemorarea unui an de la moartea generalului Henri M. Berthelot, 29 ianuarie 1932.* București: Imprimeria Națională, 1932.
2. *Anuarul Ordinului „Mihai Viteazul”, 1916-1920.* București: Socec, 1931. 178 p.
3. *Carol al II-lea în exil. Documente diplomatice.* Selecția documentelor și Studiu introductiv de Valeriu Florin Dobrinescu și Ion Pătroi. București: Vremea, 2002. 224 p. ISBN 973-645-032-5.
4. OȘCA, Alexandru, NICOLESCU, Gheorghe. *Tratate, convenții militare și protocoale secrete (1934-1939).* Pitești: Vlasie, 1994. 160 p. ISBN 973-96409-6-6.
5. *România în timpul Primului Război Mondial. Mărturii documentare: 1914-1916.* Vol. I. București: Editura Militară, 1996. 407 p. ISBN 9733204757.

Memorii

1. BOSSY, Raoul. *Amintiri din viața diplomatică*. În 2 volume. Vol. I (1918-1937); vol. II (1938-1940). Ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoie. București: Humanitas, 1993. ISBN 973-28-0378-9 (vol. I); ISBN 9732803789; 9732803797 (vol. II).
2. DUCA, I. Gheorghe. *Amintiri politice*. München: Jan Dumitru Verlag, 1981, Vol. II.
3. DUCA, I. Gheorghe. *Memorii*. Timișoara: Helicon, 1992. Vol. I. ISBN 73-95433-2-4; Timișoara: Helicon, 1993. Vol. II. ISBN 973-9133-64-9.
4. RUDEANU, Vasile. *Memorii din timp de pace și război*. Ediție Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu. București: Editura Militară, 1989. 398 p. ISBN 10-9733201006.
5. HERRIOT, Edouard. *Pagini de jurnal*. București: Editura Politică, 1968. 438 p.

Studii

1. BARIÉTY, Jacques. *Bâtir une nouvelle sécurité. La Coopération militaire entre la France et les États d'Europe centrale et orientale de 1919 à 1929*. Vincennes: CEHD-SHAT, 2001. 705 p. ISBN 2863231316; 9782863231319.
2. BĂRBULESCU, Petre, CLOȘCĂ, Ionel. *Repere de cronologie internațională. 1914-1945*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982. 414 p.
3. *Bătălia diplomatică pentru Transilvania*. Iași: Junimea, 1991. 288 p. ISBN 9789733701255; 9733701254.
4. *Bâtir une nouvelle sécurité. La coopération militaire entre la France et les États d'Europe centrale et orientale de 1919 à 1929*. Château de Vincennes, 2001. 705 p. ISBN 978-2-86323-131-9.
5. *Bâtir une nouvelle sécurité. La coopération militaire entre la France et les États d'Europe centrale et orientale de 1919 à 1929*. Château de Vincennes: Service historique de l'armée de terre, 2001. ISBN 978-2-86323-131-9.
6. BLEOANCĂ, Daniela. *Istoria politicii externe românești*. Coord. I. CALAFETEANU. Bucureștii: Editura Enciclopedică, 2003. 896 p. ISBN 9734504258; 9789734504251.
7. BOLD, Emilian. *Diplomația de conferințe. Din istoria relațiilor internaționale între anii 1919-1933 și poziția României*. Iași: Junimea, 1991. 231 p. ISBN 9733701157.
8. BOSSY, Raoul. *Amintiri din viața diplomatică I*. Ediție I. București: Editura Humanitas, 1993, 340 p. ISBN: 973-28-0379-7.

9. BOUREILLE, Patrick. *La politique navale française dans les pays balkaniques: une tutelle dépourvue de moyens*. În: *Centre d'études d'histoire de la Défense et Service historique de l'armée de Terre éd., Bâtir une nouvelle sécurité. La Coopération militaire entre la France et les États d'Europe centrale et orientale de 1919 à 1929*. Vincennes: CEHD-SHAT, 2001. 705 p. ISBN 2863231316; 9782863231319.
10. BRETON, Jean Marie le, DJUVARA, Neagu M., SLĂVESCU, Micaela. *Europa Centrală și Orientală între 1917-1990*. București: Cavallioti, 1996. 310 p. ISBN 9789739610773; 9739610773.
11. BULEI, Ion. *1916. Zile de vară*. București: Eminescu, 1978. 262 p.
12. BULEI, Ion. *Scurtă istorie a Românilor*. București: Meronia, 1996. 222 p. ISBN 9789739687652; 9739687652.
13. BUZATU, Gheorghe. *România și trusturile petroliere internaționale până în 1929*. Iași: Junimea, 1981. 271 p.
14. CALAFETEANU, Ion. *Politică și interes național în România interbelică*. București: Editura Enciclopedică, 1997. 291 p. ISBN 9734501925; 9789734501922.
15. CAMPUS, Eliza. *Mica Înțelegere*. Ediția a 2-a. București: Editura Academiei Române, 1997. 246 p. ISBN 9732705582; 9789732705582.
16. CEACHIR, Nicolae. *Marile Puteri și România (1856-1947)*. București: Albatros, 1996. 374 p. ISBN 9732403837; 9789732403839.
17. CIUHAN V., COSOFRET V., MANEA V. *Înzestrarea Armatei Române în perioada interbelică. Documente (1919-1930)*. Vol. I. București: Editura Academiei Tehnice Militare, 2000. 398 p. ISBN 973-9456-40-5.; *Relații internaționale în acte și documente, 1917-1939*. Vol. I. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974. 347 p.
18. CRETZIANU, Alexandru. *Ocazia pierdută*. Iași: Institutul European, 1995, 296 p. ISBN 9739148735.
19. DASCĂLU, Nicolae. *Relații româno-polone în perioada interbelică: 1919-1939*. București: Editura Academiei Române, 1991. 229 p. ISBN 9789732702079; 9732702079.
20. DOBRINESCU, V.Fl., PĂTROIU, I., NICOLESCU, Gh. *Relații politico-diplomatice și militare româno-italiene (1914-1947)*. București: Intact, 1999. 448 p. ISBN 9789739887328; 9739887325.

21. DOBRINESCU, Valeriu Florin, NICOLESCU, Gheorghe. *Plata și răsplata istoriei. Ion Antonescu și relațiile româno-franceze din anii 20*. Vol. 3. Pitești: Cultura, 1996. 174 p. ISBN 973-97694-2-X.
22. DOBRINESCU, Valeriu Florin. *Bătălia diplomatică pentru Basarabia, 1918-1940*. Iași: Junimea, 1991. 288 p. ISBN 9789733701255; 9733701254.
23. DOBRINESCU, Valeriu Florin. *Diplomația României, Titulescu și Marea Britanie*. Iași: Moldova, 1991. 220 p. ISBN 973903229X; 9789739032292.
24. *România și Ungaria, de la Trianon la Paris (1920-1947)*. București: Viitorul Românesc, 1996. 303 p. ISBN 10:9739172334; ISBN 13:9789739172332.
25. DUȚU, Alesandru. *România în istoria secolului XX*. București: Editura Fundației „România de Mâine”, 2007. 228 p. ISBN 9731630031; 9789731630038.
26. FLORIN, Constantiniu. *O istorie sinceră a poporului român*. București: Univers Enciclopedic, 1997. 589 p. ISBN 973924307X; 9789739243070.
27. GEORGESCU Maria, MIDAN, Christophe. *Une exemple de cooperation bilaterale. Les attaches militaires francais en Roumanie et roumains en France (1860-1940)*. Bucarest: Edition Militaires, 2003. 233 p.
28. GEORGESCU, Maria. *România, Franța și securitatea europeană în anii 20. Speranțe și iluzii*. București: Editura Militară, 2004. 418 p. ISBN 9789733206712; 9733206717.
29. GEORGESCU, Maria. *Cadeți români la Saint-Cyr*. București: Editura Militară, 2002. 303 p. ISBN 9789733206101; 9733206105.
30. GRANDHOMME, Jean-Noël. *Le général Berthelot et l'action de la France en Roumanie et en Russie méridionale, 1916-1918: Genèse, aspects diplomatiques*. Château de Vincennes, 1999. 120 p. ISBN 10:2863231227.
31. HAYNES, Rebeca. *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*. Iași: Polirom, 2003. 214 p. ISBN 973-681-324-X.
32. HERRIOT, Edouard. *Pagini de jurnal*. București. Editura Politică, 1968. 438 p.
33. HITCHINS, Keith. *România: 1866-1947*. București. Humanitas, 1996. 573 p. ISBN 973-28-0843-8.
34. *Istoria relațiilor internaționale până la mijlocul secolului al XX-lea*. București: Editura Fundației „România de mâine”, 2007. 320 p. ISBN 9789737259257; 9737259254.

35. *Interesul național și politica de securitate*. București: Inst. Român de Studii Internaționale, 1995. 352 p. ISBN 9789730001808; 9730001804.
36. IONESCU, Mihail E. *România orientală, 160 de ani (1848-2009)*. București: Editura Militară, 2009. 304 p. ISBN 978-973-32-0811-2.
37. IORDAN, Constantin. *România și relațiile internaționale din sud-estul european: „Modelul” Locarno (1925-1927)*. București: Curtea Veche, 2001. 495 p. ISBN 9789739467209; 9739467202.
38. *Istoria lumii în date*. București: Editura Enciclopedică Română, 1972. 525 p.
39. *Istoria românilor*. Vol. VII. Tom II. *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*. București: Editura Enciclopedică, 2003. 692 p. ISBN 9789734503810; 9789734504305.
40. MATEI, Gheorghe. *Dezarmarea în contextul problemelor internaționale și atitudinea României (1919-1934)*. București: Editura Academiei RSR, 1971. 306 p. ISSN 0067-7493.
41. MOISUC, Viorica. *Premisele izolării politice a României. 1919-1940*. București: Humanitas, 1991. 390 p. ISBN 973-28-0162-1.
42. MOISUC, Viorica. Un episode de l’histoire des relations franco-roumaines dans l’entre deux guerres. În: *Revue d’histoire de la Deuxième Guerre mondiale et des conflits contemporains*. 1982, nr. 126, p. 89. ISSN 0755-1584.
43. NANU, Frederic C. *Politica externă a României, 1919-1933*. Iași: Institutul European, 1993. 170 p. ISBN 973-9148-09-3.
44. NICOLESCU, Gh., NICOLESCU, L., ȚUCĂ, C., STĂNESCU, M. *Înzestrarea Armatei Române în perioada interbelică. Documente, 1930-1935*. Vol. II. București: Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2008. 476 p. ISBN 9789739456401.
45. NICOLESCU, A., NICOLESCU, L., PATROIU, I., DUȚU, A. *Atașajii militari transmit... (1930-1940)*. Vol. V. București: Fundația „General Ștefan Gușă”, 2009. 510 p. ISBN 978-973-1900-49-0.
46. NICOLESCU, Gheorghe. *Relații româno-franceze în anii Primului Război Mondial. Misiunea H.M. Berthelot în România*. Pitești: Editura Universității, 2005, p. 86.
47. OLTEANU, Constantin. *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*. București: Editura Militară, 1979, 528 p.

48. OȘCA, Alexandru, NICOLESCU, Gheorghe. *Tratate, convenții militare și protocoale secrete (1934-1939)*. Pitești: Vlasie, 1994. 160 p. ISBN 973-96409-6-6.
49. OȘCA, Alexandru. *Managementul crizelor regionale. Modelul balcanic interbelic*. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2003. 269 p. ISBN 973-663-031-5.
50. OTU, Petre. *Îmbrățișarea anacondei. Politica militară a României în perioada 1 septembrie 1939-22 iunie 1941*. București: Editura Militară, 2006. 303 p. ISBN 9789733207252; 973320725X.
51. OTU, Petre. *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*. București: Editura Militară, 2008. 400 p. ISBN 978-973-32-0779-5.
52. PĂTROIU, Ion, DOBRINESCU, Valeriu Florin. *România și Anglia în anii 30*. Craiova: Scrisul Românesc, 1997. 300 p. ISBN 973-38-0098-8.
53. PETRENCU, Anatol. *În serviciul zeiței Clio*. Chișinău, 2001. 813 p. ISBN 9789975781183; 9975781187.
54. POPIȘTEANU, Cristian. *România și Antanta Balcanică*. București: Editura Politică, 1968. 357 p. ISBN 716190923CPCSRO.
55. *La fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne*. Ed.: CIPĂIANU, George, VESA, Vasile. Cluj: Presses Universitaires, 2000. 355 p. ISBN 9735950987; 9789735950989.
56. PORCHET, Alain. La cas roumain...20 ans après. În: *La fin de la Première Guerre mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne*. Sous la direction de CIPĂIANU, George, VESA, Vasile. Cluj-Napoca: Presses Universitaires de Cluj, 2000. 355 p. ISBN 9789735950989; 9735950987.
57. *Concepte și metodologii în studiul relațiilor internaționale*. Iași: Ankarom, 1997. 180 p. ISBN 9789739306034; 9739306039.
58. *Probleme de politică externă a României, 1919-1939*. Vol. I. București: Editura Militară, 1971. 472 p.
59. PUIA, Ilie. *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică*. București: ARSR, 1982. 194 p.
60. *Reforma militară și societatea în România (1878-2008)*. Coordonator: OTU, Petre. București: Editura Militară, 2009. 424 p.

61. RETEGAN, Mihai. *În balanța forțelor. Alianțe militare românești interbelice*. București: Semne, 1997. 200 p. ISBN 9789739318303; 9739318304.
62. *România în relațiile internaționale. 1699-1939*. Iași: Junimea, 1980. 568 p.
63. *România și Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)*. Focșani: Empro, 1999. 361 p. ISBN 9789739861328; 9739861326.
64. *România și sistemul tratatelor de pace de la Paris, 1919-1923*. Iași: Institutul European, 1993. 124 p. ISBN 9739148182; 9789739148184.
65. RUDEANU, Vasile, general. *Memorii din timp de pace și război, 1884-1929*. București: Editura Militară, 1989. 398 p. ISBN 10 9733201006.
66. SAIZU, Ioan. *Modernizarea României contemporane (perioada interbelică)*. București: Editura Academiei, 1991. 287 p. ISBN 9732701978; 9789732701973.
67. SANDU, Traian. *La Grande Roumanie allié de la France. Une péripétie diplomatique des Années Folles? (1919-1933)*. Paris: L'Harmattan, 1999. 280 p. ISBN 2-7384-7872-7.
68. SANDU, Traian. *Le système de sécurité français en Europe centre-orientale. L'exemple roumain 1919-1933*. Paris: Editions L'Harmattan, 1999. 496 p. ISBN-10: 2738486193.
69. SBÂRNĂ, Gheorghe, PREDA, Dumitru. *Parlamentul și politica externă a României, 1919-1940*. București: Sylvi, 2000. 360 p. ISBN 9789739488532; 9739488536.
70. SCURTU, Ioan, BUZATU, Gheorghe. *Istoria românilor în secolul XX*. București: Paideia, 1999. 685 p. ISBN 9739368646; 9789739368643.
71. SCURTU, Ioan. *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988. 665 p.
72. SCURTU, Ioan. *Istoria românilor. Vol. VIII. România întregită (1918-1940)*. București: Editura Academiei Române, 2003. 855 p. ISBN 9789734503810; 9789734504312.
73. TALPEȘ, Ioan. *Diplomație și apărare. Coordonate ale politicii externe românești, 1933-1939*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988. 356 p.
74. TITULESCU, Nicolae. *Politica externă a României (1937)*. București: Editura Enciclopedică, 1994. 422 p. ISBN 9734500716; 9789734500710.
75. VESA, Vasile. *România și Franța la începutul secolului al XX-lea. 1900-1916*. Cluj Napoca: Dacia, 1975. 209 p.

76. WATTS LARRY L., POP, L. *O casandă a României. Ion Antonescu și lupta pentru reformă, 1918-1941*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1994. 438 p. ISBN 973-9155-50-2.
77. ZAHARIA, Gheorghe, BOTORAN, Constantin. *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic. 1919-1939*. București: Editura Militară, 1981. 465 p.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA CERCETĂȚĂ

Monografii colective

1. NICOLESCU, Andrei, NICOLESCU, Gheorghe. *Relațiile româno-franceze în anii Primului Război Mondial. Misiunea H.M. Berthelot în România*. Pitești: Editura Universității din Pitești, 2005.
2. NICOLESCU, A., NICOLESCU, L., PATROIU, I., DUȚU, A. *Atașării militare transmit... (1930-1940)*. Vol. V. București: Fundația „General Ștefan Gușă”, 2009. 510 p. ISBN 978-973-1900-49-0.

Articole în reviste științifice internaționale

3. NICOLESCU, Andrei. Franța și înființarea industriei aeronautice militare românești. În: *Argesis. Studii și comunicări*. Seria Istorie, nr. 11, Pitești, Muzeul Județean Argeș, 2002, pp. 655-656. ISSN 1453-2182.
4. NICOLESCU, Andrei. Relații militare româno-franceze în anii 30 ai secolului trecut. Colaborarea româno-franceză în domeniul informațiilor militare. În: *Argesis. Studii și comunicări*. Seria Istorie, nr. 12. Pitești, Muzeul Județean Argeș, 2003, pp. 621-625. ISSN 1453-2182.

5. NICOLESCU, Andrei. Probleme financiare privind achiziționarea de armament din Franța. În: *Buletin Științific, Studii Istorice*, nr. 1-2. Pitești: Editura Universității din Pitești, 2004, pp. 166-171. ISSN 1584-2185.
6. NICOLESCU, Andrei. Colaborarea româno-franceză în domeniul învățământului militar (1920-1930). În: *Cetatea Bihariei*, Seria a II-a, nr. 2, 2004, pp. 84-88. ISSN 1222-1848.
7. NICOLESCU, Andrei. Colaborarea româno-franceză în domeniul armamentului (1930- 1936). În: *Argesis, Studii și comunicări*. Seria Istorie, XIV/2005. Pitești, 2006, pp. 591-597. ISSN 1453-2182.
8. NICOLESCU, Andrei. Equipping the Romanian army with French material. Financial aspects. În: *Technium. Social Sciences*, nr. 45/2023, pp. 387-392. ISSN 2668-7798.
9. NICOLESCU, Andrei. Franco-Romanian contacts and protocol relations (1930-1936). În: *Technium. Social Sciences*, nr. 47/2023, pp. 286-95. ISSN 2668-7798.
10. NICOLESCU, Andrei. Romanian-French Contacts at the Level Of Military Decision Makers. În: *Technium. Social Sciences*, nr. 47/2023, pp. 297-306. ISSN 2668-7798.

Articole în reviste științifice naționale

11. NICOLESCU, Andrei. Contribuții ale atașajilor militari români la dezvoltarea relațiilor româno-franceze (1930-1936). În: *STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE. Revistă Științifică a Universității de Stat din Moldova*. Chișinău: 2013, nr. 4 (64), pp. 80-87. ISSN 1811-2668.
12. NICOLESCU, Andrei. Conferința de la Paris a reprezentanților statelor-majore ale armatelor Micii Înțelegeri și Franței pe probleme de legături și transmisiuni. În: *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, nr. 4 (71), 2023 pp. 43-47. ISSN 1857-0461.

Articole în reviste științifice internaționale

13. NICOLESCU, Andrei. Contextul intern și internațional al relațiilor militare româno-franceze din perioada 1930-1936. În: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Supliment al revistei științifice Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique. Volumul V. Iași-Chișinău, 2023 pp. 290-298. ISSN 2558-894X.

Articole în culegeri științifice

14. NICOLESCU, Andrei. Aspecte ale relațiilor militare româno-franceze (1930-1936). În: *In Honorem Viorel Faur*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2011, pp. 138-146. ISBN 978-606-10-0417-1; ISSN 1453-3766.
15. NICOLESCU, Andrei. Aspecte ale relațiilor militare româno-franceze în anii 20. Mărturii documentare. În: *România în contextul internațional la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial. Studii și comunicări*. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2005; pp. 314-320. 392 p. ISBN 973-7601-17-3.
16. NICOLESCU, Andrei. Aspecte ale relațiilor militare româno-franceze (1930-1936). În: *In Honorem Viorel Faur*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2011, pp. 138-146. ISBN 978-606-10-0417-1; ISSN 1453-3766.
17. NICOLESCU, Andrei. Contacte româno-franceze la nivelul factorilor de decizie militară (1930-1936). În: *Conferința științifică națională: Abordări psiho-pedagogice, lingvistico-literare, istorice și didactice în științele educației* din 20 decembrie 2023. Cahul: [S. n.], 2024, pp. 284-234, 259 p. ISBN 978-9975-88-120-3.
18. NICOLESCU, Andrei. Câteva acțiuni ale României pentru consolidarea relațiilor militare cu Franța în perioada anilor 1930-1936. În: *PATRIMONIUL DE IERI – IMPLICAȚII ÎN DEZVOLTAREA SOCIETĂȚII DE MÂINE. Conferința științifică internațională, ediția a IX-a. Consacrată Zilei Internaționale a Femeilor și fetelor cu activități în domeniul științei, 11 februarie*. IAȘI-CHIȘINĂU-LVIV, 8-9 februarie, 2024, pp. 326 p. ISSN 2558-894X.

ADNOTARE

Nicolescu Andrei. *Relații militare româno-franceze: 1930-1936.* Teză de doctor în istorie, orașul Chișinău, 2024.

Structura tezei. Teza de doctorat este formată din patru capitole, concluzii și recomandări, adnotare în limbile română, engleză și rusă, care însumează 138 de pagini la partea de bază, cărora li se adaugă bibliografia cu 125 de surse, 4 tabele anexe, lucrarea atingând 159 de pagini. Rezultatele cercetărilor au fost publicate în 18 lucrări științifice, în formă de monografii colective, articole în culegeri sau ediții periodice.

Cuvinte-cheie: relații politice, relații militare, contacte diplomatico-militare, dotare, finanțare, contracte, instrucție, armament, artilerie, aviație, școli, vizite, decorații.

Domeniul de studiu îl reprezintă istoria românilor, fiind analizate relațiile militare româno-franceze în perioada 1930-1936.

Scopul și obiectivele tezei: 1) creionarea cadrului general, politic, instituțional, economic al derulării relațiilor militare româno-franceze, cu marcarea principalelor momente, reglementări și

realizări concrete în cele două decenii interbelice; 2) radiografierea și analiza științifică a evoluției relațiilor militare dintre cele două state, procurarea de armament din Hexagon, evidențierea altor aspecte din domeniul relațiilor militare, de ordin protocolar, memorialistic, al percepțiilor reciproce, menite să faciliteze și să potențeze cursul contactelor dintre cele două armate în beneficiul reciproc.

Noutate și originalitate. Studiul reprezintă rezultatul unor cercetări pluridirecționale, menite să elucideze multe din segmentele temei, care nu au fost prezentate decât tangențial în istoriografia românească și străină a perioadei. Tocmai de aceea, considerăm că valoarea tezei este, în mod vădit, determinată de procentul foarte mare al informațiilor de arhivă puse în circuitul științific, care au permis evaluări pertinente, argumentate, concluzii realiste și, în final, ilustrarea veridică a subiectului.

Semnificația teoretică se cantonează în argumentarea științifică a afirmațiilor și evaluărilor realizate și a concluziilor reiterate în cadrul investigației științifice.

Valorificarea aplicativă a tezei. Deși se circumscrie cadrului general trasat în istoriografia problemei și perioadei istorice date, valoarea tezei se individualizează prin prezentări cvasicomplete bazate pe un bogat material factologic documentat până în amănunt. Acesta poate fi utilizat în diferite scopuri ținând de domeniile didactic, educativ, instructiv sau cognitiv. În același timp, conținutul tezei poate deveni o sursă de informare pentru elaborarea unor studii de specialitate, pentru îmbogățirea conținutului unor cursuri referitoare la evoluția relațiilor armatei române cu structuri similare ale altor state.

ANNOTATION

Andrei Nicolescu. *Romanian-French military relations 1930-1936.* Doctoral thesis in history, Chisinau city, 2024.

Thesis structure. The doctoral thesis is composed of four chapters, conclusions and recommendations, annotations in Romanian, English and Russian, the bibliography containing 125 sources, 138 pages of the basic part and 4 annex tables, totaling 159 pages. The obtained results were published in 18 scientific papers.

Keywords: political relations, military relations, diplomatic-military contacts, equipment, financing, contracts, instruction, armament, artillery, aviation, schools, visits, decorations.

The field of study is represented by the History of the Romanians and analyzes the Romanian-French military relations in the period 1930-1936.

The purpose and objectives of the thesis: 1) to outline the general, political, institutional, economic framework of the development of Romanian-French military relations, marking the main moments, regulations and concrete achievements in the two interwar decades; 2) X-raying and scientific analysis of

the evolution of military relations between the two states, the procurement of arms from Hexagon, the highlighting of other aspects in the field of military relations, of a protocol, memorialistic order, of mutual perceptions, intended to facilitate and enhance the course of contacts between the two armies for mutual benefit.

Novelty and originality. The study is the result of multidirectional research, aimed at elucidating many of the segments of the theme, which were only tangentially presented in the Romanian and foreign historiography of the period. Precisely for this reason, we consider that the value of the thesis is clearly determined by the very high percentage of archival information placed in the scientific circuit, which allowed pertinent, reasoned evaluations, realistic conclusions and finally the truthful illustration of the subject.

The theoretical significance is confined to the scientific argumentation of the statements and evaluations made and the conclusions reiterated within the scientific investigation.

The applied valorization of the thesis. Although it circumscribes the general framework outlined in the historiography of the problem and the given historical period, it is individualized through quasi-complete presentations based on a rich factual material documented in detail. It can be used for different purposes related to didactic, educational, instructive fields or cognitive. At the same time, the content of the thesis can become a source of information for the development of specialized studies, for the enrichment of the content of courses related to the evolution of the relations of the Romanian army with similar structures of other states.

АННОТАЦИЯ

Андрей Николеску. *Румыно-французские военные отношения 1930-1936 гг.* Докторская диссертация по истории, г. Кишинев, 2024 г.

Структура диссертации. Докторская диссертация состоит из четырех глав, выводов и рекомендаций, аннотаций на румынском, английском и русском языках, библиографии, содержащей 125 источников, 138 страницы основной части и 4 приложений-таблиц общим объемом 159 страниц. Полученные результаты опубликованы в 18 научных статьях.

Ключевые слова: политические отношения, военные отношения, дипломатическо-военные контакты, техника, финансирование, контракты, обучение, вооружение, артиллерия, авиация, школы, визиты, награды.

Область исследования представлена историей румын и анализирует румыно-французские военные отношения в период 1930-1936 годов.

Цель и задачи докторской работы: 1) обрисовать общие, политические, институциональные, экономические рамки развития румыно-французских военных отношений, отметив основные моменты, регламенты и конкретные достижения за два межвоенных десятилетия; 2) рентгенографический и научный анализ развития военных отношений между двумя государствами,

закупки вооружений у Шестиугольника, освещение других аспектов в области военных отношений, протокольного, мемориального порядка, взаимных восприятий, призван облегчить и улучшить ход контактов между двумя армиями для взаимной выгоды.

Новизна и оригинальность. Исследование является результатом разнонаправленного исследования, направленного на выяснение многих сегментов темы, которые лишь косвенно были представлены в румынской и зарубежной историографии того периода. Именно по этой причине мы считаем, что ценность диссертации однозначно определяется очень высоким процентом архивной информации, помещенной в научный оборот, что позволило сделать уместные, аргументированные оценки, реалистичные выводы и, наконец, правдивую иллюстрацию предмета.

Теоретическая значимость концентрируется в научной аргументации сделанных утверждений и оценок, выводов, повторяемых в рамках научного исследования.

Прикладная валоризация диссертации. Хотя в работе ограничиваются общие рамки, очерченные в историографии проблемы и данного исторического периода, она индивидуализируется посредством квазиполных изложений, основанных на богатом фактическом материале, детально документированном. Исследование можно использовать в целях, связанных с дидактической, образовательной, инструктивной или познавательной сферами. В то же время содержание докторской работы может стать источником информации для разработки специализированных исследований, для обогащения содержания некоторых курсов, связанных с эволюцией отношений румынской армии с аналогичными структурами других государств.

ANDREI NICOLESCU

RELAȚIILE MILITARE ROMÂNNO-FRANCEZE: 1930-1936

611.03. Istoria universală (pe perioade)

Rezumatul tezei de doctor în istorie

Chișinău, 2024

Aprobat spre tipar: 04.07. 2024
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 1,7

Format hârtie: 60x84 1/16
Tiraj 50 ex.
Comanda nr.
